

Ženy v Tipitace

Úvod

Jedna z nejčastěji dotazovaných otázek je ohledně ženských práv v Buddhismu. Zdá se, že se ženám nedostává spravedlivého přístupu od Buddha, zejména co se týče mnišské ordinace. Tato domněnka je opodstatněna přítomným užitím starodávných tradic, jako například vyjmutí žen z určitých veřejných oblastí s vírou, že ženy jsou "nečisté" krví z jejich lůna. Tento problém se zdá přetrvávat v Théravádových oblastech, avšak nikoliv v oblastech Mahájánových. Nicméně, podle *Tipiṭaky*, taková diskriminace nebyla zřetelná během času Buddha. Tato studie předkládá přítomnou evidenci z *Tipiṭaky* a starodávných komentářů za účelem vyjasnění role žen té doby.

Význam síly

Jeden argument pro nerovné jednání s ženami Buddhou je fakt, že je více pravidel (*sīla*) ustanovených pro členy řádu mnišek. A vskutku, *Vinaya*, nebo také *sīla* pro ordinované, je pospána jako nejvyšší ochrana řádu jako stužka na kytici, která chrání množství květin ze svazku proti snadnému roztroušení větrem. Bez *Vinayi* by *Sāsana* netvala dlouho. Jak Buddha vysvětlil ct. Sāriputtovi, učení některých předchozích Buddhů trval déle než jiných, protože byly ustanoveny lepší systémy *Vinayi* a odkazovaly se na větší a menší pravidla pro různé případy, což bylo důležité v případě že se řád mnichů rozrůstal (*Vinaya Piṭaka*, svazek 1., *Mahāvibhaṅga*, část 1, č. 7).

Na počátku řádu *bhikkhunī* Buddha ustanovil osm *garudhammā*, či 'závažných/těžkých' pravidel, které se týkají zejména interakce mezi *bhikkhy* a *bhikkhunī*. Například, mezi mnichy je seniorita podle doby začínající ordinací, která vyznačuje senioritu; ale jakmile se jedná o rozdíl mezi pohlavími, celý nový řád *bhikkhunī* se považuje za mladší členy ordinované společnosti. Kdyby Mahā Pajāpatī a její následovnice nepřijaly vstupních osm pravidel, nebyly by ordinovány.

Toto jsou pravidla, která Buddha řekl, že jsou jako velká přehrada, která zabrání kterémukoliv ublížení jaké mohlo přijít z důvodu přítomnosti *bhikkhunī* v řádu.

Tato pravidla se nám mohou zdát nedůležitá, ale v těch dnech bylo rozlišení tříd tak důležité, že se *Sákyov*ý král Mahānāma dokonce raději snažil spáchat sebevraždu než aby jedl s Vidudabhau, svým vnučetem z otročelé ženy, jeho chotí, který se stal králem jiné země. Pro Mahā Pajāpatī, ovdovělou královnu, musely být *garudhammā* opravdu velice 'závažné', poněvadž nejen že rozlišení tříd je zcela zanedbáno, ale také všechny rodinné svazky jimi byly přerušeny. Nikdy více se nemůže potěšit blízkým zblížením se se svým vnučetem Rāhulou, spíše musí vstát a pozdravit jej co by seniorního. Pokud by udělal cokoli špatně, nemohla jej nikdy více napomenout ať už by udělal cokoli, jen by mohla říci *bhikkhū*m aby tak učinili. Toto se týká všech *bhikkū*, kteří původně byli členy její rodiny, z nichž někteří byli v minulosti jejími milovanými charges(?).

To, že Buddha vůbec ustanovil osm *garudhammā* značí, že rozlišoval nejen důležitost rodinných svazků ale i pozici moci(?) žen, jako například své nevlastní matky/tety. Vskutku, ct. Ānanda využíval její pozice a privilegovaného vztahu s Buddhou samotným jako svůj argument k předložení její záležitosti, ke které Buddha opakovaně odmítal svolit až do doby, kdy byly správné záměry/důvody vyjasněny. Tento ctihodný se ptal, zda ženy nemohou dosáhnout *Arahantství*. To Buddha potvrdil a dal svůj souhlas (po vysvětlení významu jaký měly *garudhammā*). Jak často čítáme, *Arahanti* buď zesnuli brzy po svém dosažení nebo byli ordinováni pokud již nebyli členy řádu, za účelem pomoci ostatním vůči svým(?) či k nasbírání ohromného *kusala* napomáháním jim nějak. Pro ženské *Arahanty* stejně jako pro mužské, život v řádu je jediný možný způsob existence, poněvadž již nemohou více žít život jakožto lajci. Záměr sloužit společnosti by měl převažovat nad jakýmikoli rodinnými či osobními ohledy.

Někteří by také mohli vzít v úvahu příklad Mahā Kassapy a jeho ženy v lajckém životě, Bhadda

Kapilānī, kteří byli šťastně svoji až do doby kdy jejich rodiče zemřeli a oni se rozhodli podstoupit ordinaci dle jejich nahromadění(?). Odevzdali všechno své jmění a odešli spolu z domova, až přišli na rozcestí a rozhodli se se rozdělit ze strachu, že by si lidé mysleli, běžná světská pouta se udržují i v řádu. Podobně, ordinace *Sākyū* nebylo přesunutí zbytku rodiny do klášterů za účelem znovu-sjednocení.

Ženy a Arahantství

Dalším obvyklým názorem je, že Buddha byl neochotný přijmout ženy do řádu. Především, Buddha, ve své ohromné vševědoucečnosti, musel vědět, že ustanovení řádu *bhikkhunī* bylo nevyhnutelné. To proto, že všichni *Buddhové* ustanovily čtyři *parisa* (skupiny). Přírozenost všech *Buddhů* byla zcela bez možnosti cokoliv změnit. Toto neznámá, že nerozpoznávali lidskou přirozenost.

Lidé se rodí jiní, ne jen jakožto jedinci, ale přírodně rozdělení do dvou skupin, mužů a žen. Biologicky i fyzicky se muži a ženy nerodí rovní. Kvůli rozmnožovacímu systému musí ženy trpět mnohem více fyzické bolesti než muži, minimálně během těhotenského období a při porodu. Toto se nezmění - bez ohledu na běh století - dokud lidské rasy přežívají, v jakékoliv kultuře. Jednotlivé stupně nepohodlí jsou, samozřejmě, následkem minulé *kammy*, pro muže i pro ženy, a ženy, které nemají žádné děti budou i nadále vyjímkou pravidla.(?) Nicméně, to neznámá, že jeden je lepší než druhý v individuálním měřítku.

V Buddhismu, jakožto v náboženství, které přímo čelí realitě, se tento rozdíl řeší prakticky a v určitém směru také s ohromnou moudrostí, nesobeckým odstraňováním problémů. Proto před tím, než bylo ženám povoleno být ordinované, Buddha vysvětlil ct. Ānandovi, že pokud nejsou učiněna předběžná opatření, *Sāsana* by trvala jen polovinu doby, jakou by měla. *Garudhammā* a další přidané části *Vinayi* by splnily účel velké zdi, tj. Ochránění *Sāsany* před jakýmkoliv problémy, které by se mohly naskytnout.

S *garudhammā* ustanovenými, mohou být ženy beze strachu ordinovány. Proto byla odmítavost z praktických důvodů a netýkala se psychických schopností žen. Ve skutečnosti Buddha byl první, kdo oznámil, že ženy mohou dosáhnout *Arahantství* a jako takové jsou, na úrovni mysli, rovný mužům. Lidé mohou stále trvat na tom, že jeho počáteční odpověď poukazovala na odmítavost, avšak když se vyjasnil skutečný důvod, hbitě dal své svolení včetně se správnou ochranou všem, kterých se to týkalo. Na příklad, z důvodů bezpečnosti, nesměly *bhikkhunī* zůstat o samotě bez nějakého druhu ochránců. Novému řádu mnišek byla také přidána jistá pravidla, neboť potřeba vzrostla po tom, co byly původní *gurudhammā* ustanoveny.

Ordinace je vždy povolena, pokud je správný záměr (*cetanā*) ukázán. V ustanovení *Vinayi* hrál záměr (*cetanā* či *cetasika*) zásadní roli, také v rozhodování, zda se *bhikkhu* dopustil špatného skutku, např. když porušil pravidlo, na příklad zabytím někoho. Pokud neměli záměr něco takového učinit, přestože ta daná osoba zemřela – z důvodu nějakého neštěstí, které ten který mnich zapříčinil – nebyl by jakkoliv 'vinen' s následkem jakéhokoliv trestu. Záměr je tak důležitý, poněvadž se jedná o *abhisankhārā*, které jsou nad všemi *saṅkhārami* či *cetasiky* a nashromažďuje *kammu* učiněnou psychicky, fyzicky a slovně.

Role žen v rodině Buddha

Degradace žen se zdá být výsledkem nedávného vývoje, neboť během Buddhova života byly ženy významné hned v několika oblastech. Ženy byly vůdkyněmi v *Brahminské* společnosti – např. ct. Sāriputta a Mogallāna byli známí jmény svých matek. A vskutku, ve většině obyčejných rodiny byla legitimita rodokmenu skrze matčinu krevní linku, s výjimkou královských dynastií, které byly založeny na otcovském původu.

Stát se Buddhou není snadné. Poprvé, kdy byl Buddha přepovězen že bude samostatně osvíceným, bylo s tím, že by to bylo za čtyři *asaṅkheyya* a sto-tisíc *kappa*, během jeho nejzazšího¹ života v *Saṃsāra vatta*, kdy byl ve službách Buddha jménem Dīpaṅkara – položením se na zem aby přemostil mezeru v silnici, která byla postavena pro Buddha Dīpaṅkaru aby po ní chodil. Od doby té předpovědi horlivě nashromažďoval *paññā* (moudrost) a jiné *pāramī* (dokonalosti) aby se stal *Buddhou*, s nejvyšší vytvalostí, zkoušejíce nebe a peklo a

1 „last lifetime“ - Samozřejmě měl spoustu životů i před tímto, jen si to autor původního článku (v angličtině) neuvědomil.

všechna nebezpečí *Samsāry* po celý ten čas. Výsledkem je *Dhamma*, kterou přednášel čtyřicet-pět let po svém osvícení, až do svého posledního výdechu, po kterém následovala jeho nejvyšší *parinibbāna*.

Co je méně často citováno, tak právě, že Buddhova žena během jejího nejzazšího² života také dostala předpověď od Buddha Dīpaṅkary. Podle *Pubbācariya* od ct. Yasodhara Therī (*Suttanta Piṭaka*, svazek 25, *Khuddaka Nikāya*, část II, *Apadāna* část II, *Buddhavaṃsa-Cariyā Piṭaka*), Buddha Dīpaṅkara předpověděl, že se měla stát Buddhou milovanou ženou a společnící během jeho ohromného *kusala* (dovedného) během existence v *Samsāře* až do doby, kdy by se stal *Buddhou* a ona jeho učednicí/žačkou a dosáhl *Parinibbāny* v tom životě. Dīpaṅkara Buddha řekl:

Hle, velký asketo, tato *upāsikā*, jejíž *citta* (mysl) je rovna tvé, jejíž rodina a *kusala kamma* (dovedné činnosti) jsou rovny tvým, která vykonává *kusala* (co je dovedné) s tebou, je milá *puññakammē*, je tvým dobrodiním, potěšením k uzření, k pochvale, lásce, zalíbení, s milými slovy; ona bude tvým dědicem v *Dhammē* (*dhammadāyāda*), obdarována nadpřirozenou mocí (v jejích posledních životech). Tato *upāsikā* bude udržovat veškeré *kusala dhammā* dokonce stejně jako všichni vlastníci jmění, kteří uchovávají své poklady v pokladnici. Proto budou lidé pomáhat/podporovat tebou milované *upāsice*. Tato *upāsikā* bude mít naplněná *pāramī*, opustí *kilesa* (nečistoty) jako lev opouští klec, a dosáhne *bodhiñāna* v nespočetných *kappa* od této (od toho dne není nikde zmíněno ani její zrození v pekle, což je v rozporu i s Buddhou samotným, po této předpovědi. A vskutku, jeden a půl měsíce po své ordinaci za *bhikkhunī* se stala *Arahantkou*).

Během doby před jeho osvícením jím byla opuštěna nespočetněkrát, jako žena jinému, na práci a dokonce i jako jídlo, čehož nikdy ani v nejmenším nelitovala. Toto je část *pāramī*, jaká *Bodhisatta* a jeho milovaná žena musí nashromáždít,³ aby zapříčinili vyvstání *Sammāsambuddhy* v *Samsāře*. Během jejího posledního života bylo její nashromážděné *kusala* takové, že se narodila druhá nejkrásnější právě po Buddhovi, narodili se ve stejný den, a byli rodiči Rāhuly, který byl ordinován v sedmi letech a stal se *Arahantem* ve svých dvaceti. V čele tisíce a sta šlechtických žen, které byly v jejím zástupu, se stala ordinovanou a dosáhla nejvyšší *abhiññā* (nadpřirozené schopnosti), které předvedla na pozvání Buddha v době svého odchodu, který si vzala ve věku 78, před dosažením *Parinibbāny* v tu samou noc.

Nejen jeho žena, ale také jeho matka musela mít bezvadnou *silu* a ohromné nashromáždění *kusala* aby jim byly prospěšné během jejich posledního života. Například, Buddhova matka musela dokonale dodržovat pravidla během jejího života. Bez obvyklého úsilí těch, kteří mu byli nejbližší, by Buddha nikdy nevyvstal. Ani by nebyl žádný Buddha v dnešním světě.⁴

Přístup k ženám

Těch deset *pāramī* jsou nahromaděním⁵ určené pro *Bodhisattvy*, kteří se chtějí stát *Sammāsambuddhy*. *Pāramī*, která je nejvíce podrobena kritice je *dāna pāramī* (dokonalost štědrosti), zejména odevzdání milované rodiny. Je třeba opravdová důvěra v nashromáždění *kusala*, aby se ten který člověk zřekl nejmilejších a nejbližších společníků. Nicméně, pokud bychom se měli vzdát 'existence' zcela, museli bychom být schopni předem zanechat pout s vlastní rodinou. Přeci, jak bychom mohli mít rodinná pouta po *Parinibbānē*?

Toto nemá nic společného s obecným přístupem k ženám. Proponenti ženských práv často citují následující slova připisovaná Buddhovi:

„Ānando, žena se oddává nenávisti. Ānando, žena je závistivá. Ānando, žena je chamtivá. Ānando, žena je chudé moudrosti. Toto je důvod, Ānando, toto je příčina, proč ženy nepředsedají u soudního dvora, neangažují se v zaměstnání a ani necestují do cizí země.“ (*Āṅguttara Nikāya* II, kapitola VIII, PTS)

2 "last lifetime" - Samozřejmě měl spoustu životů i před tímto, jen si to autor původního článku (v angličtině) neuvědomil.

3 Sinhálský přepis by byl "naplnit".

4 Tyto poslední věty pravděpodobně nejsou podloženy ničím, čeho se lze dočíst v Páli textech.

5 Spíše "naplněním".

Avšak můžeme nalézt mnohem delší pasáže, jako například tu následující, která varuje mnichy před smyslným potěšením:

„A stejně tak, mniši, jsou někteří kněží a meditující, kteří se drží učení, názoru, jako tento: „Není nic špatného na smyslném potěšení.“⁶ Takto čelí svému pádu skrze smyslné potěšení. Těší se s ženskými poustevnicemi, které nosí své vlasy upravené do drdolu...“

Toto ukazuje, jak se i asketici mohou stát obětmi vlastních smyslných tužeb, antipatie a neznalosti, stejně jako ženy. V krátkosti, všichni jsme zrozeni kvůli základním *kilesa* (nečistotám): *lobha*, *dosa* a *moha*. Zajímavé je, že málokdy nalezneme v učení *Therīm* zahrnutý chtíč po mužích.⁷ Možná ty, které byly ordinovány, brali své odříkání vážně již od samého začátku, poněvadž pro ně bylo náročnější dostat ordinaci. Samozřejmě, učení *bhikkhū* se jich také týkalo, proto to je možná ten důvod, proč výše zmíněné nebyly Buddou učeny odděleně. A opět, všichni se rodíme s určitým pohlavím, ovlivňujícím částečně zkušeností z *pañcadvāra* (pět smyslových bran), poněvadž tam jsou ty *bhava rūpa* (fyzikální jevy existence), které ovlivňují *citta* (mysl), podle našeho stupně nashromážděného lpění a averze, stejně jako hluboká *moha* (zaslepenost), kvůli které myslíme na sebe, jiné a odlišná pohlaví namísto abychom se zaměřovali spíše na *rūpadhammā* (fyzikální jevy) a *nāmadhammā* (psychické jevy).

Co se týče chudé moudrosti žen, možná to je statistika tehdy shledatelná. Např., v dávných dobách byli muži více vzdělaní a na vyšších stupních než ženy, přestože dnes by to mohlo být opačně: v určitých oblastech je na některých univerzitách více žen než mužů.⁸ V době Buddhy cestování pro ženy a jakoukoliv slabší, nechráněnou osobu, bylo velice nebezpečné, a vyšší výuka byla zejména v *Takkasīla*,⁹ přestože ale ti, kdo si to mohli dovolit, mohli najmout učitele domů k základnímu vzdělání a tak mohli být gramotní.

Soudobé problémy rovnosti

Jisté současné thajské tradice, které degradují ženy, se nesprávně spojují s učením Buddy. Když se podíváme do *Tipiṭaky*, nepodaří se k tomu najít žádné odkazy. Nedávno byla jedné dámě zakázáno vzdát respekt Buddhovým pozůstatkům, poněvadž jakožto žena, byla považována za 'nečistou' z důvodu 'krve'. Ať už tato tradice vznikla kdekoliv, nejedná se o *Theravādové* učení. A vskutku, podle *Visuddhimaggy*, páté z dvaceti-tří druhů látek (ze kterých se má dělat róba), které jsou povoleny mnichům praktikujícím *paṃsukūlikaṅga dhutaṅga*¹⁰ (asketická praxe odhozeného hadru). Tato je „látka odhozená po utření nečistot porodu“. Je evidentní, že Buddhismus nepovažuje „krev z lůna“ jako něco znehodnocujícího, je to jen další tělesná tekutina jako mnoho jiných.¹¹

Další neodpodstatněný názor je, že skrze ordinaci vlastního syna může matka jít do nebe “zachycením se za okraj jeho róby”, poněvadž se nemůže sama ordinovat.(?) V *Khuddaka Nikāya – Itivuttaka – Saṅghātikāṇṇa*

6 »*Natthi kāmesu doso.*« - viz *Majjhima Nikāya – 45. Cūḷadhammasamādhāna Sutta*

7 To proto, že když byly ženy přijaty do řádu, řekl Buddha jasně, že všechna pravidla, která se týkala mnichů se týkala také žen. Proto již nebylo tolik třeba vysvětlovat základní věci jako např. Chtíč po mužích. Jak je se píše ve *Vinaya Piṭaka – Cūlavagga – Bhikkhunī Khandhaka*: »*Yāni tāni, gotamī, bhikkhunīnaṃ sikkhāpadāni bhikkhūhi sldhāraṇāni, yathā bhikkhū sikkhanti tathā tesu sikkhāpadesu sikkhathāti.*« - “Ta pravidla, Gotamī, která jsou obecná pro mnichy i mnišky, se mají následovat/cvičit tak, jak je následují/cvičí mniši.”

8 Na USA univerzitách je cca 57% žen a tudíž cca. 43% mužů. Zatímco ženy mají více Bc. a Mgr. titulů, většina doktorských titulů stále připadá mužům (viz <http://www.pbs.org/newshour/extra/features/july-dec02/college.html>).

9 Viz <http://www.wisdomlib.org/definition/takkasila/index.html> .

10 „asketická praxe hromady smetí“ (*paṃsu* – smetí; *kūla* – násyp, hromada) - tj. používání rób vytvořených z hadrů sebraných ze skládky (viz *Visuddhimagga - Dhutaṅganiddeso*)

11 Zatímco si *dhutaṅgový* mnich může udělat róbu z látky, která byla použita na utření porodní krve, musí tuto látku nejprve velice dobře vyprat a poté ji musí nabarvit. Mniši také mohou používat látky, které byly znečištěny výkaly miminek. Ale, opět, musí je výborně vyprat a poctivě nabarvit.

*Sutta*¹² Buddha řekl: „Také, dokonce i ti, kteří viděli jeho osobnost (tj. osobnost Buddhy), kteří slyšeli učení *Dhammy* z jeho rtů, či dokonce ti, kdo drželi okraj jeho oblečení následující jeho stopy, pokud neznají *Dhammu* či nevidí *Dhammu*, pak jej neviděli.“¹³ Pokud není žádné zásluhy ani lpěním na róbě Buddhy samotného, pak jak by mohlo lpění na róbě dočasně ordinovaného *bhikkhu/sāmanery* přinést takové vznešené výsledky?¹⁴

Závěr

Musíme rozlišovat mezi „učením Buddhy“ jak je řádně v *Tipiṭace* a tradičními Thajskými zvyky. V jeho nejvyšší nesobeckosti *Sammāsambuddha* nikdy nedělal chyby ve svém časově neomezeném učení, zatímco obyčejné lidské zvyky mohou zahrnovat jisté vlivy předků či vnější vlivy. Cokoliv nelogického přemýšlení je téměř vždy ne-Buddhistického původu. Je několik stupňů Buddhova učení, které mohou vést k *Arahantství* stejně jako k úspěšnému, běžnému, dennímu životu ve všech sociálních rovinách. Z některých učení *Dhammy* obsažených v *Tipiṭace* nebo v komentářích, může být nalezena odpověď či řešení prakticky na jakýkoliv problém, kterému bysme mohli čelit. Toto neocenitelné dědictví by mělo být předáváno budoucím generacím a mělo by být obsaženo v osnovách všech vzdělávacích institucí.

12 *Khuddaka Nikāya – Itivuttakapāli – 3. Tikanipāto – 5. Pañcamavaggo – 3. Saṅghāṭikaṇṇasuttam.*

13 Autor pozměnil význam *sutty* a citaci si vymyslel. Zmíněná *sutta* zmiňuje, že i kdyby mnich(!) držel Buddhu za okraj jeho róby a šel v jeho stopách přestože by byl plný chamtivosti a nenávisti atd., pak ve skutečnosti jako by byl sto *yojana* (tj. snad 700 km) daleko od něj a Buddha od něj. Nebyl-li by chamtivý, nenávistný atd., pak i kdyby byl sto *yojana* daleko od Buddhy, byl by Buddhovi, opravdu, blízko a Buddha by byl blízko jemu.

14 Je třeba si uvědomit, že vztah matky k synovi je jaksí jiná úroveň vztahu než vztah matky k Buddhovi. A navíc, záleží na záměru. Jít přímo za Buddhou a následovat jej ve stopách zcela jistě přináší zásluhy, viz *Majjhima Nikāya – 27. Cūlahatthipadopama Sutta.*